

หนังสือหลักราชการ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี
ของการสถาปนา "คณะครุศาสตร์" ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

ศูนย์วิทยทรัพยากร
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัย

คำปรารภ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของไทย มีกำเนิดขึ้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปิยมหาราช และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า อาศัยรากฐานที่ได้ทรงวางแนวทางไว้แล้วด้วยดี กอรปทั้งพระมหากรุณาธิคุณนานัปการ มหาวิทยาลัยได้มีความยั่งยืน วัฒนามาตราบกระทั่งปัจจุบัน

เนื่องในปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นปีครบรอบ ๙๐ ปี ของการสถาปนา "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" และครบรอบ ๕๐ ปี ของการสถาปนา "คณะครุศาสตร์" ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงจัดพิมพ์บทพระราชนิพนธ์ เรื่อง "หลักราชการ" ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงพระราชนิพนธ์พระราชทานแจกข้าราชการในการพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ เพื่อเผยแพร่ให้ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปน้อมนำเป็นแนวทางปฏิบัติ อันจะยังประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบคุณมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่อนุญาตให้จัดพิมพ์ ทั้งนี้โดยอาศัยต้นฉบับหนังสือฉบับที่ทรงพระราชนิพนธ์และพิมพ์พระราชทานแจกข้าราชการในการพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งเก็บรักษาอยู่ในห้องสมุดกรมพระจันทบุรีนฤนาถ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้นแบบ และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ กอบกุล พฤกษะวัน ที่สนับสนุนค่าจัดพิมพ์

รองศาสตราจารย์ ดร. พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์
คณบดีคณะครุศาสตร์
๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๐

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพระบรมราชูปถัมภ์
๑๐๓๐๐ ถนนสามเสน กรุงเทพฯ
โทรศัพท์ ๒๘๒๓๔๐๗, ๒๘๐๔๖๕๙
FAX : ๒๘๒-๓๒๖๔

ที่ ๓๕ / ๒๕๕๐

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐

เรื่อง อนุญาตให้พิมพ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ คณบดีคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อ้างถึง หนังสือที่ ศธ ๐๕๑๒.๖/๒๖๔๕ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๐

ความตามหนังสือที่อ้างถึง ท่านได้ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ "หลักราชการ" ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมฉลองในวาระครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการก่อตั้งคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป ความตามทราบแล้วนั้น

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยินดีอนุญาตให้พิมพ์พระราชนิพนธ์ดังกล่าวได้ตามที่ขออนุญาตมา

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ)
รองประธานกรรมการ ปฏิบัติงานแทนประธานกรรมการ
มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพระบรมราชูปถัมภ์

หนังสือหลักราชการ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชนิพนธ์

และพิมพ์พระราชทานแจกข้าราชการ

ในการพระราชพิธีตรุษสงกรานต์

พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย

หนังสือ หลักราชการ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ แลพิมพ์พระราชทานแจก ข้าราชการ ในการพระราชพิธีตะรุษะสงกรานต์ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗*

ในสมัยปัตยุบันนี้ ใคร ๆ ก็ย่อมทราบอยู่แล้วว่า การศึกษาจำเริญขึ้นมากกว่าในเวลาก่อน ๆ นี้เปนอันมาก และมีตำหรับตำราสำหรับสอนศิลปะแลวิทยาแทบทุกอย่าง เหตุฉนี้จึงทำให้คนบางจำพวกหลงไปว่า "รู้อะไรก็ไม่สู้รู้วิชา" และด้วยความหลงอันนี้จึงเลยทำให้หลงเลยนึกต่อไปว่า ไม่ว่าจะทำการในน่าที่ใดๆ ข้อสำคัญมีอยู่อย่างเดียวแต่เพียงจะพยายามให้ได้คะแนนมาก ๆ ทุกคราวที่สอบไล่ในโรงเรียน และให้ได้ประกาศนียบัตร์หลาย ๆ ใบ แล้วพอออกจากโรงเรียนก็เปนอันจะไม่ต้องพยายามทำอะไรอีกต่อไป ทั้งลาภ ทั้งยศ ทั้งทรัพย์ จำจะต้องหลั่งมาไหลมาทีเดียว

บุคคลจำพวกที่คิดเห็นว่าวิชาเปนแก้วสรรพัตนึกเช่นนี้ เมื่อเข้าทำการแล้วถ้าแม้นไม่ได้รับตำแหน่งอันสูงเพียงพอแก่ที่ตนตีราคาของตนไว้ และลาภยศ ทรัพย์หลั่งไหลมาไม่ทันใจ ก็บังเกิดความหลากใจ แล้วก็บังเกิดความไม่พอใจ เมื่อไม่พอใจแล้วก็บังเกิดความฤษยา เมื่อเกิดความฤษยาขึ้นแล้วก็หมดความสุข

---

* ตัวสะกดการันต์ในการพิมพ์ครั้งนี้รักษาตามต้นฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

แท้จริงบุคคลจำพวกนี้ลืมนึก หรือไม่เคยนึกทีเดียวว่า มีสุภาษิตโบราณท่านได้กล่าวไว้แล้วว่า "วิชาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด" คำที่ท่านกล่าวไว้เช่นนี้ควรที่จะหวลคำนึงดูบ้างว่า ท่านมุ่งความว่ากระไร? ท่านย่อมมุ่งความว่า วิชานั้นเปรียบเหมือนเครื่องแต่งตัว ซึ่งใครมีทุนแล้วก็อาจจะหาแต่งได้เท่ากัน แต่ถึงแม้ว่าจะนุ่งหางหงส์ผัดหน้าใส่ชฎาทอง ถ้าแม้ว่ารำไม่งามเขาก็ไม่เลือกเอาเป็นตัวอิเหนาเป็นแน่ละ ถ้าคนเราต้องการแต่วิชาอย่างเดียวเป็นเครื่องนำไปสู่ความเป็นใหญ่ ป่านนี้พวกครูบาอาจารย์ทุกคนคงต้องเป็นคนใหญ่คนโตไปด้วยกันหมดแล้ว แต่แท้จริงศิษย์ที่ดีกว่าครูมีถมไป ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วไม่ควรที่จะเป็นไปได้ เพราะครูเป็นผู้สอนวิชาให้แก่ศิษย์ เหตุใดศิษย์จึงจะวิ่งไปดีกว่าครูเล่า ถ้าลองไตร่ตรองดูข้อนี้ให้ดีหน่อยจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เพราะวิชาอย่างเดียวเสียแล้ว ต้องมีคุณวิเศษอื่นประกอบด้วยอีก คุณวิเศษเหล่านี้ จะขอพรรณนาแต่พอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

๑. ความสามารถ

คำว่าสามารถนั้น มีบางคนก็เข้าใจกว้าง ๆ บางคนก็เข้าใจแต่แคบ ๆ อย่างที่แคบคือใครทำการได้ดีเต็มตามวิชาที่ได้เรียนรู้มาแล้ว ก็เรียกว่าเป็นคนที่มีความสามารถเสียแล้ว แต่แท้จริงควรจะใช้คำว่าชำนาญจะเหมาะกว่า เปรียบเหมือนช่างไม้ ช่างเหล็ก หรือช่างอะไร ๆ ที่ทำงานดี ๆ ก็หากล่าวไม่ว่าเขาสามารถ มักกล่าวแต่ว่าฝีมือดี และผู้ที่ขี่ม้าขับรถเก่ง ๆ ก็หากล่าวไม่ว่าเขาสามารถ กล่าวแต่ว่าเขาชำนาญ แต่ที่ผู้ที่ได้รอบรู้วิทยาการอย่างใดอย่าง ๑ แล้ว และใช้ความรู้นั้นโดยอาการอันชำชอง มักกล่าวกันว่าเขาสามารถ ซึ่งเป็นการส่งเสริมเกินกว่าที่ควรไปโดยแท้ อันที่จริงผู้ที่ได้เรียนการช่างไม้จนทำการในน่าที่ของเขาได้ดีทุกสถานแล้ว ไม่เลวไปกว่าผู้ที่ได้เรียนกฎหมายจน

ว่าความได้นั้นเลย เปนแต่ชำนาญการคนละอย่างเท่านั้น แต่ถ้าจะแปลคำสามารถให้กว้างออกไป ต้องแปลว่าสิ่งซึ่งกระทำให้ความเปนใหญ่มีมาแต่ผู้ที่มีอยู่ และจะแปลให้ดีกว่านี้ก็ยาก เพราะความสามารถเปนสิ่งซึ่งมิได้อยู่ในตำหรับตำราอันใด และจะสอนให้แก่กันก็หาได้ไม่ ย่อมจะเปนสิ่งซึ่งบังเกิดขึ้นในตัวบุคคลเอง หาใช่เพาะขึ้นโดยหาคะแนนมาก ๆ ในเวลาสอบไล่ในโรงเรียน หรือโดยได้ประกาศนียบัตร์หลาย ๆ ใบก็หามิได้ การแปลคำว่าสามารถแคบไปนั้นแหละ ทำให้เปนเครื่องบำรุงความโทมนัสแห่งบุคคลบางจำพวกเปนอันมาก คำว่าสามารถควรจะแปลเสียให้กว้างทีเดียวว่า "อาจจะทำการงานให้เปนผลสำเร็จได้ดียิ่งกว่าผู้ที่มีโอกาศเท่า ๆ กัน" เช่น ต่างว่าคน ๒ คน ได้เรียนหนังสือโรงเรียนเดียวกัน สอบไล่ได้ปาน ๆ กัน ได้ไปยุโรปด้วยกัน เรียนเท่า ๆ กันอีก และกลับพร้อมกัน เข้ารับราชการพร้อมกันในน่าที่คล้าย ๆ กัน แต่ครั้นเมื่อทำงานแล้ว คน ๑ รู้จักใช้วิชาของตนให้เหมาะแก่กาละเทศะและสมเหตุสมผล อีกคน ๑ ต้องคอยให้นายชี้หนทางให้ทำก่อนจึงทำ เช่นนี้นับว่าคนที่ ๑ เปนผู้มีความสามารถมากกว่าคนที่ ๒

ความสามารถนั้นแหละเปนสิ่งซึ่งต้องการสำหรับคนที่จะใช้เปนผู้บังคับบัญชาคน ไม่ว่าในน่าที่ฝ่ายทหารหรือพลเรือน และเมื่อผู้ใหญ่เขาจะเลือกหาผู้บังคับบัญชาคน เขาย่อมจะเพ่งเล็งดูความสามารถมากกว่าดูภูมิวิชา (ถ้าเขาคิดถูก) แต่ผู้ใหญ่ที่หลงไปเพ่งเล็งแต่ภูมิวิชาเท่านั้นก็มี ซึ่งในไม่ช้าก็ต้องรู้สึกว่าคิดผิด เพราะผู้ที่มีวิชาแต่ไม่รู้จักใช้วิชานั้นให้เปนประโยชน์จริง ๆ ได้แล้ว ก็ไม่ผิดอะไรกับวานรซึ่งถือแก้วไว้ในมือแต่จะรู้ราคาแห่งแก้วนั้นก็หามิได้

ดังนี้ก็เปนอันสรุปความได้แล้วว่า ความสามารถเปนลักษณอัน ๑ แห่งผู้บังคับบัญชาคน

๒. ความเพียร

ความเพียรเปนคุณวิเศษ ซึ่งนักปราชญ์โบราณท่านสรรเสริญกันนัก จึงมีพุทธภาษิตปรากฏอยู่ว่า "ความเพียรเปนเครื่องพาตนข้ามพ้นความทุกข์" แต่ผู้มีวิชาสมัยใหม่นี้ก็ไม่รู้สึกคุณวิเศษแห่งความเพียรอีกเหมือนกัน เพราะเหตุที่มีความเชื่อมั่นเสียแล้วว่าวิชาอาจจะพาตนไปถึงไหน ๆ ก็ได้ จึงไม่รู้สึกความจำเปนที่จะต้องใช้ความเพียร โดยมากก็มักจะกล่าวว่า "ความเพียรเราได้ใช้แล้ว เราจึงได้มีวิชาความรู้ได้ถึงปานนี้ ถ้าเราไม่ได้มีความเพียรมาแล้ว เรามิยังคงเปนคนโง่อยู่อย่างเดิมฤๅ?" คำที่กล่าวเช่นนี้ เมื่อฟังดูเผิน ๆ และไม่ไตร่ตรองดูให้ดี บางทีก็หลงเห็นตามไปด้วย แต่แท้จริงที่กล่าวเช่นนั้นหาถูกไม่ การที่เรียนรู้วิชานั้นเพราะอุตสาหพยายามโดยเฉภาะชั่วแล่น ๑ ต่างหาก คือสู้กัดฟันทนลำบากเอาพัก ๑ พอให้สอบไล่ได้คะแนนสูง ๆ เพื่อหวังจะได้หาความสุขในทางเกียจคร้านเท่านั้น ซึ่งจะเรียกว่าเพียรจริงไม่ได้ การวิ่งทางใกล้เพียง ๑๐๐ เมตรกับการวิ่งทางไกลตั้งกิโลเมตรขึ้นไป นักเลงกีฬาเขาถือว่าผิดกันอย่างไร ความอุตสาหเรียนจนเพียงพอได้สอบไล่ได้กับการเพียรต่อไป -แม้เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วก็ผิดกันฉันนั้น.

คำว่าเพียรแปลว่า "<u>กล้าหาญไม่ย่อท้อต่อความยากและบากบั่นเพื่อจะข้ามความขัดข้องให้จงได้ โดยใช้ความอุตสาหวิริยภาพมิได้ลดหย่อน</u>"

เมื่อแปลคำว่าเพียรเช่นนี้แล้ว ก็จะแลเห็นได้เสียแล้วว่า การเพียรไม่ได้เกี่ยวแก่การมีวิชามากหรือน้อย และคนที่ไม่มีวิชาเลยก็อาจที่จะเปนคนเพียรได้ และถ้าเปนคนเพียรแล้ว บางทีก็อาจที่จะได้เปรียบผู้ที่มีวิชาแต่ขาดความเพียรนั้นได้เปนแน่แท้

ความจริงมีอยู่เช่นนี้ แต่ผู้ที่ตีราคาตนว่าเปนคนมีวิชามักจะลืมคำนึงถึงข้อนี้ จึงไม่เข้าใจว่าเหตุใดผู้ที่มีวิชาน้อยกว่าตนจึงกลับได้ดีมากกว่า และลืมนึกไปว่าวิชานั้นจะเปนสมบัติโดยจำเภาะบุคคลผู้ ๑ ผู้ใดหรือหมู่ ๑ หมู่ใด

เท่านั้นก็หามิได้ วิชาความรู้ย่อมเปนของกลางสำหรับโลก เปนทรัพย์อันไม่มีเวลาสิ้นสุด และไม่มีผู้ใดในโลกนี้จะกล่าวได้เลยว่าเรียนวิชาจบหมดแล้ว ผู้ที่เปนนักปราชญ์แท้จริง ไม่ว่าจะเปนชนชาติใดภาษาใด ย่อมจะรู้สึกอยู่ว่าคนเรายิ่งเรียนรู้มากขึ้นก็ยิ่งจะแลเห็นแจ่มแจ้งขึ้นทุกทีว่าความรู้ของตนเองนั้นมีน้อยปานใด แต่ตรงกันข้ามผู้ที่โฆษนาภูมิความรู้ของตนอยู่เสมอ โดยเข้าใจว่าตนเปนผู้มีความรู้สูงนั้นแหละ เปนคนโง่โดยแท้ จึงไม่เข้าใจความจริงอย่างเช่นที่นักปราชญ์เขาเข้าใจกัน และอาไศรยความเข้าใจผิดอันนั้นเองจึงมิได้ขวนขวายสืบไป และด้วยเหตุนี้เองผู้ที่เขามิได้อวดรู้ เปนแต่ตั้งความเพียรให้สม่ำเสมอไป จึงมักเดินทันและแซงขึ้นหน้าผู้มีวิชาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด

อนึ่งผู้ที่แสดงตนเปนเพียรแล้ว ก็เหมือนแสดงให้ปรากฏว่า ถ้าแม้ได้รับมอบให้กระทำการในน่าที่ใด ก็คงจะใช้อุตสาหวิริยภาพโดยสม่ำเสมอ เพื่อทำกิจการนั้น ๆ ให้บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จด้วยดีจงได้ ดังนี้เมื่อผู้ใหญ่จะเลือกหาคนใช้ในตำแหน่งผู้บังคับบัญชาคน จึงเพ่งเล็งหาคนเพียรมากกว่าคนที่มีแต่วิชาแต่เกียจคร้านหาความบากบั่นอดทนมิได้

๓. ความไหวพริบ

ความไหวพริบเปนลักษณอิกอย่าง ๑ ซึ่งต้องการสำหรับบุคคลที่จะใช้ในน่าที่บังคับบัญชา

ความไหวพริบเปนสิ่งซึ่งบังเกิดมีขึ้นในนิสัยแห่งบุคคลเอง จะหาตำหรับตำราใดสำหรับเรียนรู้ก็หามิได้ และยากที่จะสอนกันได้ จะได้ก็แต่เพียงแนะนำหนทางให้ฝึกฝนตนเองขึ้นเท่านั้น แต่ถ้าไม่มีพื้นเดิมอยู่แล้ว ถึงจะแนะนำก็หาเปนผลดีจริงไม่

ความไหวพริบแปลว่า “รู้จักสังเกตเห็นโดยไม่ต้องมีใครเตือน ว่าเมื่อมีเหตุเช่นนั้น ๆ จะต้องปฏิบัติการอย่างนั้น ๆ เพื่อให้บังเกิดผลดีที่สุดแก่กิจการทั่วไป และรีบทำการอันเห็นควรนั้นโดยฉับพลันทันท่วงที”

ความไหวพริบนั้น จะเป็นเพราะมีวิชามากน้อยก็หามิได้ เหตุฉนี้ผู้ที่มีวิชามากแต่บกพร่องในความไหวพริบแล้ว บางทีก็สู้คนที่วิชาน้อยกว่าแต่มีความไหวพริบมากกว่าหาได้ไม่ คือถ้ามีเหตุซึ่งจำเป็นจะต้องทำการโดยทันทีทันควัน จะมีเวลามัวค้นตำหรับตำราอะไรที่ไหน ต้องรีบปฏิบัติการไปให้ทันท่วงทีจึงจะไม่เสียการ

ผู้ที่จะใช้เป็นผู้บังคับบัญชาคน เหมือนเป็นผู้ต้องคิดแทนคนมาก ๆ คือจะเอาตัวรอดแต่โดยลำพังหาได้ไม่ ต้องพาคนในบังคับบัญชาของตนรอดพ้นไปได้ด้วย และอาจจะต้องใช้ความคิดเช่นนี้ โดยปัจจุบันทันด่วนด้วยบ่อย ๆ เหตุฉนี้ในการเลือกผู้บังคับบัญชาคนจึงต้องเพ่งเล็งดูความไหวพริบของบุคคลนั้นด้วย

๔. ความรู้เท่าถึงการ

คำว่า "รู้เท่าไม่ถึงการ" เขามักใช้เป็นคำติเตียนกันว่าเป็นความบกพร่อง เพราะฉนั้นควรจะพิจารณาดูว่า ความรู้เท่าถึงการนั้นแปลว่ากระไร?

แปลว่า "รู้จักปฏิบัติกิจการให้เหมาะด้วยประการทั้งปวง" ที่จะเป็นเช่นนี้ได้ก็ต้องเป็นผู้ที่รู้จักเลือกว่า จะปฏิบัติการอย่างไรจึงจะเหมาะแก่เวลาและที่ให้สมเหตุสมผลจึงจะเป็นประโยชน์ดีที่สุด อันความคิดในทางการใด ๆ ถึงแม้ว่าจะดีปานใดก็ตาม แต่ถ้าใช้ไม่เหมาะแก่เวลา คือทำก่อนที่ถึงเวลาอันควรหรือภายหลังเวลาอันควร ก็อาจที่จะไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควรได้รับ หรือกลับกลายเป็นผลร้ายไปก็ได้ เช่นต่างว่าเราคิดจะนำพลเดินไปทางหาดทรายอัน ๑ ซึ่งเป็นทางลัดตัดไปถึงที่ซึ่งจะเอาชัยแก่ข้าศึกได้ ดังนี้นับว่าเป็นความคิดอันดีโดยแท้ แต่ถ้าต่างว่าทางหาดนั้นพะเอินมีเวลาที่เดินได้สดวกแต่ในขณะที่น้ำลงแห้งที่เดียวเท่านั้นฉนี้ แม้เราเดินไปในขณะเมื่อน้ำยังมิทันลงมากพอหรือรั้งรอไปจนน้ำกลับขึ้นเสียใหม่อีกแล้ว ก็คงจะไปไม่ได้ หรือได้ก็แต่โดยต้อง

เสียสัมภาระบ้างดังนี้ นับว่าเลือกเวลาไม่เหมาะ เลยทำการซึ่งแท้จริงเปนความคิดดีนั้น ไม่ตลอดไปได้ ส่วนการเลือกที่ให้เหมาะก็คล้าย ๆ กัน เช่นจะคิดสร้างป้อมอย่างแน่นหนาและเต็มไปด้วยปืนหนัก ๆ ลงในที่ชายเลน ป้อมซึ่งแท้จริงเปนของดีก็จะกลับกลายเปนของที่ใช้ไม่ได้ไป ดังนี้เปนต้น

ความรู้เท่าถึงการนี้ จะมีตำหรับตำราหรือครูบาอาจารย์สั่งสอนได้ก็หาไม่ อย่างดีที่สุดที่พอจะศึกษาได้ก็แต่โดยอาไศรยความอุตสาหพากเพียรจดจำแบบอย่างของผู้อื่นซึ่งเขาได้ปฏิบัติมาแล้วในเวลาและที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น แต่ที่จะวางใจยึดถืออยู่แต่แบบแผนเท่านั้นก็ไม่ได้ เพราะถ้าหากว่าไปประสบเหตุการณ์ซึ่งมิได้มีอยู่ในแบบแผนแล้ว ก็จะจนใจไม่รู้ที่จะทำอย่างไรเสียอีก จึงเปนอันต้องอาไศรยความไหวพริบในตัวเองประกอบด้วย จึงจะเปนผู้รู้เท่าถึงการอย่างบริบูรณ์

๕. ความซื่อตรงต่อน่าที่

ข้อนี้เปนข้อสำคัญสำหรับคนทั่วไปทั้งผู้ใหญ่แลผู้น้อย และจะเปนผู้สั่งหรือผู้รับคำสั่งก็เหมือนกัน เมื่อเปนสิ่งสำคัญเช่นนี้แล้ว ก็เปนที่น่าปลาดใจที่สุดที่ดูคนโดยมากเข้าใจข้อนี้น้อยเต็มที

ถ้าจะถามว่า ความซื่อตรงต่อน่าที่แปลว่ากระไร บางทีจะได้รับคำตอบต่าง ๆ กันอย่างน่าอัศจรรย์ทีเดียว บางคนก็น่าจะตอบว่า "ไป ออฟฟิซทุกวันตรงตามเวลา ไม่ขาดและไม่ช้า" ซึ่งก็ต้องยอมว่าเปนอันใช้ได้ส่วน ๑ แต่จะต้องขอถามต่อไปว่า เมื่อไปถึงออฟฟิซแล้วนั้นไปทำอะไร? ถ้าเพียงแต่ไปนั่งสูบบุหรี่คุยกับเกลอถึงเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ มีนินทานายของตัวเองหรือนินทาคนอื่นเปนต้น หรืออ่านหนังสือพิมพ์ หรือเขียน "คอร์เรสปอนเดนซ์" ส่งไปลงหนังสือพิมพ์ต่างคนเล่น ดังนี้ นับว่าไม่ใช่ซื่อตรงต่อน่าที่ เพราะที่ออฟฟิซไม่ใช่ที่สำหรับไปนั่งคุยกับเพื่อนหรือสำหรับต่างคนเล่น ที่ออฟฟิซเปนที่สำหรับทำงาน

การ และถ้าไปออฟฟิซไม่ได้ทำงานแล้วก็เท่ากับไม่ได้ไป เพราะฉนั้นถ้าจะยกเอาการไปออฟฟิซทุกวันเปนพยานแห่งความซื่อตรงต่อน่าที่เพียงพอแล้วหาได้ไม่ ต้องประกอบกับไปทำการงานเปนประโยชน์โดยตรงตามน่าที่ด้วยจึงจะใช้ได้

บางคนก็อาจจะตอบว่า "ซื่อตรงต่อน่าที่ แปลว่าไม่โกงเงินหลวง" ซึ่งนับว่าเปนคำตอบที่ใช้ได้เหมือนกัน แต่จะรับรองว่าถูกต้องบริบูรณ์ก็ยังไม่ได้อีก เพราะเปนแต่เว้นจากการฉ้อโกงเท่านั้น จะถือเปนว่าได้ทำการอะไรให้เปนชิ้นเปนอันไม่ได้ และถ้าจะถือเอาการเว้นจากโกงเปนความชอบแล้ว ก็จะมิต้องถือต่อไปด้วยฤๅว่าการโกงนั้นเปนของปรกติ? จำจะต้องถือเช่นนั้น จึงจะยกความไม่โกงขึ้นเปนความชอบได้ เพราะการทำความชอบ ต้องแปลว่าทำดีผิดปรกติ ก็อันที่จริงการที่ไม่โกงนั้น เพราะความละอายแก่บาปหรือกลัวบาปหรืออย่างต่ำลงไปอีกหน่อย ก็เพราะกลัวติดคุกต่างหาก เพราะฉนั้นการที่รักษาตัวของตัวจะเรียกว่าทำความชอบอย่างไร ต้องเรียกแต่ว่าประพฤติเสมอตัวอยู่เท่านั้น

ถ้าจะตอบให้ดีที่สุดควรตอบว่า "ความซื่อตรงต่อน่าที่ คือตั้งใจกระทำกิจการซึ่งได้รับมอบให้เปนน่าที่ของตนนั้นโดยซื่อสัตย์สุจริต ใช้ความอุตสาหวิริยภาพเต็มสติกำลังของตน ด้วยความมุ่งหมายให้กิจการนั้น ๆ บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จโดยอาการอันงดงามที่สุดที่จะพึงมีหนทางจัดไปได้"

ตามที่กล่าวมานี้ ดูก็ไม่สู้จะเปนการยากเย็นอันใด แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีคนอยู่บางคนซึ่งไม่สามารถจะปฏิบัติเช่นนี้ได้ โดยมากมักเปนเพราะเหตุที่ตีราคาตนแพงกว่าที่ผู้อื่นเขาตี เช่น เขามอบให้กวาดเฉลียง ถ้าจะตั้งใจกวาดไปให้ดีจริง ๆ ก็จะได้ดี แต่นี่หาเปนเช่นนั้นไม่ กลับเห็นไปเสียว่า ถ้าแม้ได้เลี้ยงชมดก็จะดี แล้วก็เลยไปคิดฟุ้งสร้านแต่ในการเลี้ยงชมดซึ่งมิใช่น่าที่ ละทิ้งการกวาดเฉลียง ซึ่งเปนน่าที่ของตนแท้ ๆ นั้นเสีย คราวนี้ต่างว่าย้ายให้ไปทำน่าที่เลี้ยงชมดตามปราถนา พอใจฤๅ? เปล่าเลย ไพล่ไปคิดถึงการรดต้นไม้ ถ้าเปลี่ยนให้

ห80912 ธ.12
2112ง 2550
สถาบัน
ลงทะเบียน 000509
วันที่ 27 ก.พ. 50

ไปทำการรดต้นไม้กี่ไพล่ไปคิดถึงการกวาดกระไดไขรูท่ออะไรต่ออะไรไปอีก บุคคลที่เป็นเช่นนี้เป็นตัวอย่างอันแท้แห่งผู้ไม่ซื่อตรงต่อน่าที่ เปลืองสมองซึ่งเอาไปใช้ในสิ่งซึ่งไม่ใช่กิจของตนเลย ผู้ที่ซื่อตรงต่อน่าที่แท้จริงแล้ว เมื่อรับมอบให้ทำการอะไรก็ต้องตั้งใจตั้งหน้าทำการอันนั้นไปอย่างดีที่สุด ปล่อยให้เป็นน่าที่ผู้ใหญ่เขาวินิจฉัยว่าความสามารถจะเหมาะเพียงเท่านั้นหรือจะพอขยับขยายเลื่อนขึ้นทำงานในตำแหน่งที่สูงกว่านั้นขึ้นไป ถ้าผู้ใดประพฤติให้ซื่อตรงต่อน่าที่เช่นกล่าวมาแล้วนี้ นับว่าเป็นผู้ควรวางใจให้ทำการในน่าที่สำคัญได้ เพราะเชื่อได้ว่าน่าที่อะไรที่มอบให้ทำคงไม่ละทิ้ง

๖. ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป

ข้อนี้เป็นคุณวิเศษสำคัญอัน ๑ ซึ่งทำให้เป็นที่นิยมแห่งชนทั่วไปเว้นเสียแต่คนโง่จึงจะเห็นเป็นความโง่และคนโกงเห็นเป็นโอกาศสำหรับโกง

คนเราไม่ว่าจะเป็นคนสำคัญปานใด ย่อมต้องอาไศรยกำลังผู้อื่นในกิจการบางอย่าง จึงมีสุภาษิตโบราณกล่าวไว้ว่า "ป่าพึ่งเสือ เรือพึ่งพาย นายพึ่งบ่าว เจ้าพึ่งข้า"

เมื่อความจำเป็นมีอยู่เช่นนี้แล้ว จึงต้องคำนึงดูว่า จะทำอย่างไรจึงจะได้ใช้กำลังของผู้อื่นนั้นโดยความเต็มใจของเขา?

วิธีที่บุคคลเลือกใช้นั้น ย่อมมีต่าง ๆ กัน แล้วแต่สถิติของตนและผู้ที่ต้องการจะอาไศรยกำลัง

ถ้าเป็นผู้มีทรัพย์ ก็จำหน่ายทรัพย์เป็นสินจ้างหรือเป็นสินบนหรือเป็นเครื่องล่อใจ หรือเป็นของกำนัล สุดแท้แต่ลักษณแห่งบุคคลที่ต้องการกำลัง

ถ้าเป็นผู้มีอำนาจ และเป็นคนที่โง่หน่อย ก็ใช้แต่อำนาจและอาญาบังคับผู้น้อยให้ทำตามใจตน แต่ถ้าฉลาดหน่อยก็ใช้ยอ หรือล่อด้วยเปิดหนทางให้ได้รับผลประโยชน์พิเศษ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าเปนผู้ที่ถือตนว่ามีสติปัญญา ก็ใช้สติปัญญาหลอกลวงโดยอาการต่าง ๆ นี้คือแบบบุคคลจำพวกที่เรียกตนว่า "นักรู้การเมือง" (โปลิติก) ซึ่งมักใช้วาจาและโวหารลวงให้ตายใจ แล้วจึงจะใช้ผู้อื่นเปนเครื่องมือหรือลงที่สุดก็ "เตี๊ย"

ถ้าเปนผู้น้อย ไม่มีทรัพย์ และอ่อนในความสามารถและต้องการกำลังช่วยเหลือของผู้ใหญ่ ก็มักใช้วิธีสอพลอ ซึ่งตามสมัยใหม่ชอบใช้เรียกกันว่า "ป.จ." แต่ซึ่งแท้จริงไม่ตรงศัพท์เลย เพราะการประจบอาจจะกระทำได้โดยความตั้งใจซื่อตรง คือตั้งใจเพียงแสดงความอ่อนน้อมยอมอยู่ในถ้อยคำหรือให้ใช้สรอย เพราะความภักดีฉันข้ากับเจ้า บ่าวกับนาย บุตรกับบิดามารดา หรือศิษย์กับครู ดังนี้ จะปรับเอาเปนความชั่วร้ายอย่างไร เปนของธรรมดาต่างหาก แต่ส่วนการสอพลอนั้น มีความมุ่งหมายชั่วเปนพื้นอยู่ คือรู้แล้วว่าความสามารถของตนย่อมเยาว์ จึงเอาปากหวานเข้าแทนเพื่อช่วยพาตนไปสู่ที่ซึ่งตนมิอาจจะถึงได้โดยอาไศรยความสามารถของตนโดยลำพัง เมื่อความจริงเปนอยู่เช่นนี้แล้ว ผู้ที่ได้ดีเพราะสอพลอนั้น จะได้ดียั่งยืนอยู่ก็หามิได้ เพราะเมื่อความสามารถไม่พอแก่น่าที่แล้ว ก็คงจะทำการไปไม่ตลอดเปนแน่แท้ ส่วนผู้ที่มักบ่นติเตียนคนสอพลอนั้น บางคนก็บ่นเพราะเกลียดชังคนที่ไม่ซื่อตรงจริง ๆ แต่ถ้าคำบ่นนั้นมีอยู่ว่า "เราเองมันสู้เขาไม่ได้ เพราะเราไม่รู้จัก ป.จ." เช่นนี้ไซร้ ต้องเข้าใจได้ทีเดียวว่า บ่นเพราะความฤษยา และถ้าต้องฤษยาแล้ว ก็แปลว่าขาดความเชื่อถือในความสามารถของตนเองเสียแล้ว จึงรู้สึกตนว่าแพ้เปรียบคนสอพลอซึ่งดีแต่พูดเท่านั้น ก็เปนอันว่าตนเองก็คงดีแต่พูดเท่านั้นเหมือนกัน และที่แค้นเคืองก็เพราะตนเองไม่มีโอกาศที่จะสอพลอได้บ้างเท่านั้น ผู้ที่มีความสามารถจริง เปนคนดีจริงอย่างบริบูรณ์อยู่แล้ว ไม่ต้องวิตก อย่างไร ๆ ก็คงต้องมีผู้แลเห็นความดี เพราะฉนั้นการบ่นอิจฉาฤษยาพวกสอพลอก็ไม่เปนการจำเปนอะไรเลย

ที่จริงหนทางดีที่สุดที่จะดำเนินไปเพื่อให้เป็นที่นิยมแห่งคนทั้งหลายมีอยู่ คือความประพฤติซื่อตรงต่อคนทั่วไป รักษาตนให้เป็นคนควรเชาทั้งหลายจะเชื่อถือได้ โดยรักษาวาจาสัตย์ พูดอะไรเป็นนั่น ไม่เหินหันเปลี่ยนแปลงคำพูดไปเพื่อความสดวกเฉภาะครั้ง ๑ คราว ๑ ไม่คิดเอาเปรียบใครโดยอาการอันเขาจะขันแข่งไม่ได้ ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่หาดีใส่ตัวหาชั่วใส่เขา เมื่อผู้ใดมีไมตรีต่อก็ตอบแทนด้วยไมตรีโดยสม่ำเสมอ ไม่ใช้ความรักใคร่ไมตรีซึ่งผู้อื่นมีแก่เรานั้นเพื่อเป็นเครื่องประหารเขาเองหรือใครๆ ทั้งสิ้น

ความประพฤติซื่อตรงต่อคนทั่วไปเช่นนี้ ปราชญ์ทุกชาติทุกภาษาย่อมยกย่องว่าเป็นคุณวิเศษอัน ๑ ซึ่งเป็นลักษณแห่งผู้เป็นใหญ่แท้จริง และถึงผู้ที่ยังอยู่ในตำแหน่งผู้น้อย ถ้าประพฤติได้เช่นนี้ก็ย่อมจะเป็นศรีแก่ตน ทำให้คนนิยมรักใคร่และให้ผู้ใหญ่เมตตากรุณาเป็นอันมากเหมือนกัน

๗. ความรู้จักนิสัยคน

ข้อนี้เป็นของสำคัญสำหรับผู้ที่มีน่าที่จะต้องปฏิบัติกิจการติดต่อกับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย

ถ้าเป็นผู้น้อย เป็นน่าที่จะต้องศึกษาและสังเกตให้รู้นิสัยของผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของตน ต้องรู้ว่าความคิดความเห็นเป็นอย่างไร ชอบทำการงานอย่างไร ชอบหรือชังอะไร เมื่อทราบแล้วก็อาจที่จะวางความประพฤติและทางการงานของตนเองให้ต้องตามอัธยาไศรยของผู้ใหญ่นั้นได้ ที่แนะนำเช่นนี้ไม่ใช่แปลว่าให้สอพลอ เป็นแต่ให้ผ่อนผันให้เป็นการสดวกที่สุดแก่การเท่านั้น การที่สอพลอนั้นไม่จำเป็นเลย แต่การที่จะอวดดีกระด้างกระเดื่องเพื่อแสดงความฉลาดหรือสามารถของตนเองก็ไม่จำเป็นเหมือนกัน และหาใช่หนทางที่ปราชญ์สรรเสริญไม่ ตรงกันข้ามปราชญ์ย่อมสรรเสริญผู้ที่รู้จักเจียมตัว จึงได้จัดเอา "มัทวำ" เข้าไว้เป็นธรรมอัน ๑ ในธรรมทั้ง ๑๐ ซึ่งพระเจ้า

แผ่นดินจะต้องทรงปฏิบัติเปนนิตย์ ผู้ที่รู้จักอ่อนน้อมย่อมเปนที่รักใคร่และเมตตาแห่งผู้ใหญ่ และถ้าประพฤติตนเปนคนอ่อนน้อมอยู่โดยปรกติแล้ว ถึงว่าจะพูดจาทัดทานทักท้วงผู้ใหญ่บ้างในทางที่ถูก ผู้ใหญ่ก็โกรธไม่ได้เลย

ถ้าตนเปนผู้ใหญ่ มีน่าที่เปนผู้บังคับบัญชาคนมาก ๆ การรู้จักนิสัยคนก็ยิ่งเปนการจำเปนยิ่งขึ้น เพราะคนเราไม่ใช่ฝูงแพะฝูงแกะ ซึ่งจะต้อนไปได้โดยใช้ร้อง "ฮุย ๆ" หรือเอาไม้ไล่ตี บางคนก็ชอบขู่ บางคนก็ชอบปลอบ เพราะฉนั้นจะใช้แต่ขู่อย่างเดียวหรือยออย่างเดียวหาได้ไม่

นิสัยของคนต่างชาติก็มีต่างกัน เพราะฉนั้นจะใช้บังคับบัญชาด้วยแบบแผนอย่างเดียวกันทั้งหมดหาเหมาะไม่ คนสมัยใหม่มักหลงในข้อนี้อยู่เปนอันมาก และมักพอใจเอาแบบอย่างของต่างประเทศมาใช้ในการบังคับบัญชาคนไทย ตามที่เปนมาแล้วและยังเปนอยู่เปนอันมาก ข้างฝ่ายทหารมักเอียงไปข้างแบบเยอรมัน คือคิดจะเอาแต่อำนาจบังคับตะบมไปเพราะครูทหารบกเปนเยอรมัน แต่คนไทยเรามีนิสัยผิดกับคนเยอรมันจึงไม่ชอบการถูกบังคับอย่างนั้น ชอบให้เอาใจบ้าง พูดกันดี ๆ บ้าง ไม่ต้องดูอื่นไกล ดูแต่บ่าวในบ้านก็พอแล้ว บ่าวไทย ๆ เรารู้สึกตนว่าเปนเพื่อนกับนายมากกว่าบ่าวฝรั่งเปนอันมาก เพราะฉนั้นจึงหาคนไทยยอมเปนลูกจ้างฝรั่งได้ยาก ก็แต่บ่าวในบ้านยังเห็นตัวเกือบเท่ากับนายเสียแล้วฉนี้ พลทหารหรือจะยอมเห็นตัวเลวกว่านายทหาร ถ้าจะว่าไปด้วยชาติกำเนิด นายทหารหลายคนก็มิได้มีตระกูลสูงกว่าพลทหารเลย ที่ดีกว่าก็แต่ในส่วนวิชาซึ่งได้เรียนรู้มากกว่ากันเท่านั้น ความรู้สึกเช่นนี้ย่อมมีอยู่เปนแน่นอนในใจแห่งคนไทยโดยมาก สมด้วยพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงไว้เปนคำโคลงว่า

๏ ฝูงคนกำเนิดคล้าย คลึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ แผกบ้าง
ความรู้อาจเรียนทัน กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระด้าง อ่อนแก้ฤๅไหวฯ

เมื่อความจริงเปนอยู่เช่นนี้ ทางที่ดีที่สุดที่ผู้บังคับบัญชาทหารจะทำได้คือ ต้องแสดงตนเปนเพื่อนทหารและเปนข้าราชการด้วยกันกับพลทหาร มีน่าที่จะต้องทำราชการอาไศรยซึ่งกันและกัน ต่างกันแต่ด้วยตำแหน่งน่าที่ คือน่าที่นายทหารจะต้องใช้วิชาความรู้เพื่อนำพลไปสู่ที่ชัยชำนะ น่าที่พลต้องตามไปและตั้งใจต่อสู้ราชศัตรูจนสุดกำลัง เพื่อหวังเอาชัยชำนะ เมื่อต้องอาไศรยซึ่งกันแลกันอยู่เช่นนี้ การที่จะให้มีข้อบาดหมางหรือเกลียดชังซึ่งกันและกันหาควรไม่

แต่การที่จะใช้ความอลุ่มจนเกินไป ตามใจผู้น้อยทุกประการไปก็ใช้ไม่ได้เหมือนกัน ผู้ที่ใช้ความอลุ่มมักเข้าใจว่าถ้าทำเช่นนั้นคนจะรักใคร่มาก แท้จริงกลับกลายเปนทำให้คนดูถูกและไม่ยำเกรง และเมื่อถึงเวลาที่จะบังคับจริง ๆ จัง ๆ บ้างก็เลยบังคับไม่ได้

การอลุ่มมือยู่ในหมู่พลเรือนมากกว่าทหาร เพราะในทางการพลเรือนได้อังกฤษเปนครูเปนพื้น และวิธีบังคับบัญชาการพลเรือนของอังกฤษเขาใช้วิธีตามใจผู้น้อยมากอยู่ แต่ที่จริงของเราออกจะตามใจเกินครูไปเสียอีก จนการงานอะไร ๆ แทบจะสำเร็จเด็ดขาดอยู่ที่ผู้น้อยทั้งสิ้น ผู้ใหญ่อยู่ข้างจะเกรงใจผู้น้อยมาก คอยแต่เงี่ยหูฟังผู้น้อยอยู่เสมอ ข้อนี้เอง ทำให้ผู้น้อยได้ใจ เมื่อผู้ใหญ่สั่งหรือวางการอะไรที่ไม่พอใจแล้ว ก็ขอบนินทาว่าให้ หรือร้ายกว่านั้นเขียนหนังสือ "คอร์เรสปอนเดนซ์" ส่งไปลงพิมพ์ว่าให้ในหนังสือพิมพ์ หรืออย่างเลวที่สุดทิ้งบัตรสนเท่ห์ว่าให้ตื้อ ๆ เหล่านี้ล้วนเปนของที่เสียวินัยและแบบแผนในราชการทั้งสิ้น และเสื่อมเสียอำนาจและเกียรติยศของราชการเปิดช่องให้ผู้อื่นเย้ยหยันหรือดูถูกได้ ทั้งทำให้เขาติเตียนได้ว่าไทยเราช่างไม่มีความปรองดองในหมู่กันเองเสียเลย

การที่ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้น้อยละเลิงใจเข้าใจน่าที่ของตนผิดได้ถึงปานนี้ ก็เพราะผู้ใหญ่ได้ใช้วิธีอลุ่มเกินไปนั้นมาเสียช้านานแล้ว ถ้าได้ใช้การรักษาวินัยเสียบ้างตั้งแต่แรกแล้วก็จะไม่เปนไปได้ถึงเพียงนี้ นี่ได้ไปถือเอา

ธรรมเนียมอังกฤษซึ่งเหมาะแก่นิสัยอังกฤษมาใช้กับคนไทยซึ่งไม่เหมาะกับนิสัยไทย จึงได้ไม่เรียบร้อย การยอมให้คนต่างคนมีความเห็นส่วนตัวได้นั้นเหมาะสำหรับนิสัยอังกฤษ เพราะเขาเปนผู้ที่รู้จักกาละเทศะ ดังจะแสดงให้เห็นปรากฏได้ คือในขณะเมื่อบ้านเมืองเขาสงบศึก เขาแบ่งเปน ๔ คณะ ต่างฝ่ายต่างกล่าวโทษและว่ากันต่าง ๆ แต่พอเมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้วสิ เขาทิ้งความแก่งแย่งกันได้หมดราวกับปลิดทิ้ง ในเวลานี้ไม่มีก๊ก ไม่มีคณะ มีแต่ชาติอังกฤษ ซึ่งคิดตรงกันหมด ส่วนไทยเรามีนิสัยผิดกับอังกฤษ คิดเห็นไม่ได้อย่างเดียวกัน และเข้าใจไม่ได้ว่าการที่ถุ้งเถียงกันนั้นเขากระทำแต่เมื่อเปนเวลาว่าง เข้าใจว่าเมื่อยอมให้แบ่งกันเปนก๊กเปนพวกแล้ว ก็แปลว่าเปนอันแบ่งกันอยู่เช่นนั้นตลอดเวลา และถึงแม้ชาติไทยเราจะถึงที่คับแค้นปานใดก็คงจะยังอนุญาตให้ไทยต่อไทยเชือดคอกันได้ตามอำเภอใจบุคคลทั้งสิ้น เมื่อความเข้าใจผิดมีได้เช่นนี้แล้ว ก็เปนเครื่องแสดงให้แลเห็นชัดอยู่ว่า การคะเนนิสัยคนผิดอาจที่จะให้ผลร้ายได้เปนอันมาก

เหตุฉนี้หวังใจว่า ต่อไปเบื้องหน้าผู้ที่มีน่าที่บังคับบัญชา ทั้งฝ่ายทหารพลเรือน จะเอาใจใส่ในทางสังเกตและรู้จักนิสัยคนให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เปนมาแล้ว เพราะเวลานี้ถึงเวลาแล้วที่จะรู้สึกโดยทั่วกันว่า เมืองเราตกอยู่ในที่ลำบากยากยิ่งกว่าแต่ก่อนเปนอันมาก จะปล่อยตามบุญตามกรรมไปเช่นแต่ก่อนหาได้ไม่

๙. ความรู้จักผ่อนผัน

ข้อนี้ก็เปนข้อสำคัญอัน ๑ ซึ่งปฏิบัติให้เหมาะได้ยากกว่าที่คาดหมาย เพราะฉนั้นจึงมีผู้ที่ปฏิบัติให้ดีจริง ๆ ได้น้อย

คนโดยมากที่มีน่าที่บังคับบัญชาคน ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนมักเข้าใจคำว่าผ่อนผันนี้ผิดกันอยู่เปน ๒ จำพวก คือจำพวก ๑ เห็นว่าการผ่อนผันเปนสิ่งซึ่งจะทำให้เสียระเบียบทางการไป จึงไม่ยอมผ่อนผันเลย และแปล

คำผ่อนผันว่า "เหลวไหล" เสียทีเดียว อีกจำพวก ๑ เห็นว่าการใด ๆ ทั้งปวงควรจะคิดถึงความสดวกแก่ตัวเองและบุคคลในบังคับบัญชาของตนเปนที่ตั้ง จึ่งยอมผ่อนผันไปเสียทุกอย่างจนเสียทั้งวินัยทั้งแบบแผนและหลักของการทีเดียวก็มี ทั้ง ๒ จำพวกนี้เข้าใจผิดทั้ง ๒ จำพวก

จำพวกที่ ๑ ซึ่งอ้างตนว่าเปนคนเคร่งในทางรักษาระเบียบแบบแผนนั้น แท้จริงถ้าไตร่ตรองดูสักหน่อย คงจะต้องแลเห็นได้ว่า การที่จะไม่ผ่อนผันเสียเลยนั้น บางคราวอาจจะทำให้ตนได้ผลหย่อนไป หรือถึงแก่เสียการทีเดียวก็ได้ ดูแต่เถรตรงสิ การที่แกตั้งสัตย์ปฏิญญาไว้ว่าจะเดินให้ตรงเสมอไม่เลี้ยวเลยนั้น ที่จริงความตั้งใจของแกก็ดี แต่เพราะแกไม่ยอมผ่อนผันเลย พอแกเดินไปเจอะต้นตาลขวางอยู่กลางทาง และต้นตาลมันก็ไม่หลีกทางให้แก แกก็ปีนขึ้นไปจนต้องไปโหนโตงเตงเปนลิงอยู่ และในที่สุดกว่าจะลงได้ ก็เปนเหตุให้ควานช้างต้องเสียช้างไปตัว ๑ และคนหัวล้านต้องตายถึง ๔ คน เพราะตาเถรตรงแกดื้อไม่ยอมหลีกต้นตาลต้นเดียวไม่ใช่ฤา? การที่แกจะเดินหลีกต้นตาลไปต้นเดียวเท่านั้นไม่เห็นจะเปนการเสียหายมากมายอะไรเลย เพราะถ้ายังคงปราถนาจะเดินตรงไปอีกก็ยังไปได้ การที่แกไม่ยอมหลีกจึ่งต้องตัดสินว่าแกดื้อไม่เปนเรื่องเลย เรื่องนิทานเถรตรงนี้เปนตัวอย่างอันดีแห่งผู้ที่ไม่ยอมผ่อนผัน และควรคนที่อวดตนอยู่ว่าเปนคนถือระเบียบเคร่งนั้นจะกำหนดจดจำใส่ใจไว้บ้างจะดีกระมัง

หรือว่าจะเห็นเรื่องนิทานเถรตรงเปนเรื่องเขาแต่งเล่น จะไม่พอใจถือเอาเปนตัวอย่าง ก็ขอให้ลองนึกดูถึงทางการงานจริง ๆ บ้างก็ได้ เช่นในตำรายุทธวิธีมีกำหนดไว้ว่า ในเวลาที่ยกเข้าโจมตีข้าศึกให้แนวรบขยายแถวระยะห่างจากกันเท่านั้น ๆ ก็ถ้าต่างว่าที่มันไม่มีพอจะขยาย หรือถ้าขยายแล้วจะไม่มีที่กำบังตัวทหาร จะไม่ผ่อนผันบ้างทหารมิถูกปืนตายเปล่าหมดฤา?

ข้างฝ่ายจำพวกที่ ๒ ซึ่งเห็นความผ่อนผันเปนของสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นนั้น ก็เหมือนคนซื้อลาในเรื่องนิทานเอสปปกรณัม ซึ่งเล่าเรื่องไว้ว่า ชายผู้ ๑

ไปซื้อลามาได้แล้ว ให้ลูกชายขึ้นขี่ลาเดินไปบ้าน พบคนเดินสวนทางไปเขาพูดกันว่า "ดูแน่ เด็กออกโตแล้วขึ้นไปขี่ลา ปล่อยให้พ่อต้องเดินเหนื่อยอยู่ได้" พ่อก็ไสให้ลูกลงแล้วตัวขึ้นขี่ลาเอง พบคนสวนไปอีกเขาพูดกันว่า "ดูแน่ ตานั่นใจดำจริง ๆ ปล่อยให้เด็กเดินไปได้ แกขี่ลาเสียคนเดียว" พ่อก็เรียกให้ลูกขึ้นไปขี่ลาด้วย จนไปพบคนเดินสวนไปอีก เขาพูดว่า "ดูแน่ คนอะไรมิรู้ ช่างไม่รู้จักกรุณาแก่สัตว์เลย ลาตัวนิดเดียวดันขึ้นไปขี่อยู่ได้เป็น ๒ คน" ทั้งพ่อทั้งลูกเลยลงจากหลังลา ช่วยกันหามลาไปบ้าน พอถึงบ้านคนเขาก็หัวเราะกันครืนร้องว่า "แน่, ดูอ้ายบ้าคู่นี้สิ เอาลาเป็นนาย" เรื่องนี้พอจะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นได้ว่า การผ่อนผันตะบันไปนั้น ไม่มีผลดีอันใด และในที่สุดก็มีแต่จะถูกเขาหัวเราะเยาะให้เท่านั้น

๙. ความมีหลักฐาน

ข้อนี้เป็นข้อซึ่งไม่น่าจะเข้าใจยาก แต่ดูก็มีคนเข้าใจน้อย หรือจะเป็นเพราะไม่ใคร่จะได้สนธิ์ใจไตร่ตรองนักก็อาจจะเป็นได้ แท้จริงความมีหลักฐานเป็นคุณวิเศษอัน ๑ ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยบุคคลให้ได้รับตำแหน่งน่าที่อันมีความรับผิดชอบ และเมื่อได้รับแล้วจะเป็นเครื่องช่วยให้ได้มั่นคงอยู่ในตำแหน่งนั้นต่อไปอีกด้วย

คำว่ามีหลักฐานนี้คืออะไร?

บ้างก็แปลกันว่ามีเชื้อชาติสกุลสูง บ้างก็แปลกันว่ามีทรัพย์สมบัติบริบูรณ บ้างก็ว่ามีวิชาความรู้พอที่จะเลี้ยงตัวได้

ก็ถ้าเช่นนั้นผู้ใดที่พะเอินบกพร่องในสถานนั้น ๆ มิเป็นอันไม่มีที่หวังได้เลย หรือว่าจะเป็นผู้มีหลักฐาน? ไม่ใช่เช่นนั้นเลย จริงอยู่ชาติสกุล ทรัพย์สมบัติ และวิชา เป็นแต่เครื่องประกอบ เป็นอติเรกลาภ และผู้ที่มีชาติสกุลสูง หรือ

ผู้มีทรัพย์สมบัติ หรือมีวิชา แต่ถ้าไม่มีหลักฐานมั่นคงดีจริง ๆ แล้ว ก็อาจที่จะต้องตกต่ำหรือถึงแก่ความพินาศได้

ถ้าเช่นนั้นหลักฐานคืออะไรเล่า? ตอบได้เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้:-

(๑) มีบ้านเป็นสำนักมั่นคง คือไม่ใช่เที่ยวเกเรเกเสแอบนอนซุก ๆ ซอก ๆ หรือเปลี่ยนย้ายจากที่โน้นไปที่นี้เป็นหลักลอย บ้านที่เป็นสำนักนั้น ถึงแม้ตนจะมิได้เป็นเจ้าของก็ไม่เป็นข้อเสื่อมเสียเกียรติยศอันใด จะอาไศรยอยู่กับบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่หรือมุลนายอะไรก็ตาม แต่ต้องอยู่ให้เป็นที่เป็นทาง พอเมื่อมีความจำเป็นบังเกิดขึ้นก็ให้เขาตามพบเป็นพอแล้ว ถ้าไปเที่ยวระเหระหนอยู่แห่งโน้นบ้างแห่งนี้บ้าง ถึงแม้ว่าจะคุยว่าเป็นโสดแก่ตนไม่มีใครเป็นนายก็จริง แต่ต้องไม่ลืมว่า พวกคนจรจัดที่มันไปเที่ยวนอนอาไศรยศาลาวัดมันก็เป็นโสดแก่ตนเหมือนกัน แต่ใครจะเรียกมันว่าเป็นคนมีหลักฐานบ้างฤๅ?

(๒) มีครอบครัวอันมั่นคง คือมีภรรยาเป็นเนื้อเป็นตัว ซึ่งจะออกหน้าออกตาไปวัดไปวาได้ ไม่ใช่หาหญิงแพศยามาเลี้ยงไว้สำหรับความพอใจชั่วคราว และไม่ใช่มีเมียแต่ด้วยความมุ่งหมายจะปอกลอกเอาทรัพย์สมบัติของหญิงแล้ว และทิ้งไปหาใหม่ การมีเมียไม่ควรที่จะเห็นเป็นของง่าย ๆ หรือของสำหรับความพอใจชั่วครั้งคราว ควรคิดหาผู้ที่จะได้เป็นคู่ชีวิตร์ และฝากเย่าเฝ้าเรือนเป็นหูเป็นตาแทนผัวในเมื่อผัวต้องไปทำการงาน ดังนี้จึ่งจะเรียกว่ามีครอบครัวเป็นหลักฐาน ผู้ที่มีภรรยาเป็นหลักฐานย่อมเป็นศรีแก่ตัวและเป็นที่น่าไว้วางใจ เพราะอย่างไร ๆ ก็จำจะต้องนึกถึงบุตรภรรยานอกจากตนเอง จะประพฤติเหลวไหลไปก็ไม่สู้ถนัด แต่ผู้ที่มีเมียไม่เป็นหลักฐานย่อมมีแต่หนทางที่จะพากันไปสู่ความพินาศฉิบหาย จึ่งไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ

(๓) ตั้งตนไว้ในที่ชอบ คือไม่ประพฤติเป็นคนสำมะเลเทเมาสูบฝิ่นกินเหล้าหรือเป็นนักเลงเล่นเบี้ยและเล่นผู้หญิง ซึ่งล้วนเป็นอบายมุขบ่อเกิด

แห่งความพินาศฉิบหายทั้งสิ้น ผู้ที่ประพฤติเปนนักเลงต่าง ๆ มักพอใจอ้างว่าเอาอย่างฝรั่ง แต่จะต้องถามว่าฝรั่งอะไร? เพราะฝรั่งมิใช่จะดีทั้งหมดก็หามิได้ ถ้าฝรั่งเปนคนดีทั้งหมดแล้ว ที่เมืองฝรั่งคงไม่ต้องมีคุกมีตราง แต่นี่คุกตรางก็มีอยู่บริบูรณทุกแห่งและไม่ใช่อยู่ว่างเปล่าด้วย มีนักโทษเต็ม ๆ ไปทุกแห่ง ถ้าใครเข้าใจว่าการอ้างว่าเอาอย่างฝรั่งเปนเครื่องแก้ตัวพอแล้วสำหรับจะประพฤติสำมะเลเทเมา ก็นับว่าเข้าใจผิด ไม่เชื่อถามฝรั่งดี ๆ เขาดูเถิด

ยกมากล่าวแต่โดยย่อพอเปนสังเขปเท่านี้ ก็เพียงพอแล้ว และถ้าไตร่ตรองต่อไปสักนิดหน่อยก็จะเข้าใจว่าความมีหลักฐานนั้นคืออะไร และจะแลเห็นได้ว่าแท้จริงทุก ๆ คนมีโอกาศเท่า ๆ กันที่จะกระทำตนให้เปนผู้มีหลักฐาน แต่ถ้าใครไม่ถือเอาโอกาศอันนั้นแล้ว แม้ว่าต้องเสียเปรียบผู้ที่เขาได้พยายามแล้วจะโทษใครไม่ได้เลยนอกจากตนเอง

๑๐. ความจงรักภักดี

นี้เปนคุณวิเศษ อัน ๑ ซึ่งได้มีผู้อธิบายมามากแล้วเป็นอเนกประการ และด้วยนัยต่าง ๆ นา ๆ เพราะฉนั้นในที่นี้ไม่จำเป็นจะต้องกล่าวให้ยืดยาว และถ้าจะกล่าวให้ยืดยาวไปก็คงจะต้องซ้ำข้อความที่ใคร ๆ ได้กล่าวมาแล้วบ้าง แต่ครั้นจะไม่กล่าวถึงเสียทีเดียวก็จะเปนการบกพร่องไป เพราะความจงรักภักดีย่อมเปนคุณวิเศษอัน ๑ ซึ่งพึงแสวงในตัวบุคคลที่จะได้รับมอบให้กระทำการในน่าที่ไม่ว่าใหญ่หรือน้อย และถ้ายิ่งเปนผู้ที่ต้องกระทำการในน่าที่ผู้บังคับบัญชาคนแล้วก็ยิ่งเปนสิ่งจำเปนยิ่งขึ้น

ความจงรักภักดีแปลว่ากระไร?

แปลว่า "ความยอมสละตนเพื่อประโยชน์แห่งท่าน" คือถึงแม้ว่าตนจะต้องได้รับความเดือดร้อนรำคาญ ตกระกำลำบาก หรือจนถึงต้องสิ้นชีวิตเปนที่สุด ก็ยอมได้ทั้งสิ้น เพื่อมุ่งประโยชน์อันแท้จริงให้มีแก่ชาติ ศาสนา และพระมหากระษัตริย์

ผู้ที่จะยอมเสียสละเช่นนี้ได้โดยมิได้รู้สึกเสียดายเลย ต้องเปนผู้ที่ถึงแล้วซึ่งความรุ่งเรืองชั้นสูง จึงจะเข้าใจซึมทราบว่าตนของตนนั้น แท้จริงเปรียบเหมือนปะระมาณู ผงก้อนเล็กนิดเดียว ซึ่งเปนส่วน ๑ แห่งภูเขาใหญ่ อันเราสมมุตินามเรียกว่า ชาติ และถ้าชาติของเราแตกสลายไปเสียแล้ว ตัวเราผู้เปนผงก้อนเดียวนั้นก็จะต้องล่องลอยตามลมไป สุดแท้แต่ลมจะหอบไปทางไหน เมื่อเข้าใจเช่นนี้โดยแน่ชัดแล้ว จึงจะเข้าใจได้ว่า แท้จริงราคาของตนนั้นที่มีอยู่แม้แต่เล็กน้อยปานใด ก็เพราะอาไศรยเหตุที่ยังคงเปนส่วน ๑ แห่งชาติ ซึ่งยังเปนเอกราชไม่ต้องเปนข้าใครอยู่เท่านั้น และเพื่อเหตุฉนี้ ผู้ที่เข้าใจจริงแล้วจึงไม่รู้สึกเลยว่าการเสียสละส่วนตัวใด ๆ จะเปนข้อควรเปนห่วงหวงแหน นี้เปนความจงรักภักดีแท้จริง

<u>และความจงรักภักดีแท้จริงนี้เอง คือความรักชาติ ซึ่งคนไทยสมัยใหม่พอใจพูดอยู่จนติดปาก แต่ซึ่งหาผู้เข้าใจซึมทราบจริงได้น้อยนัก</u>

ข้อความแสดงคุณวิเศษ ๑๐ ประการ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วนี้ ได้กล่าวมาแต่โดยย่อพอเปนเครื่องเตือนใจผู้ที่ตั้งหน้าจะทำการให้เปนคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองโดยแท้จริง ไม่ใช่รักชาติแต่ปาก

หวังใจว่าข้อความที่แสดงมาแล้วนี้ จะพอแสดงให้เห็นว่าแท้จริงผู้ที่จะเปนใหญ่หรือมีตำแหน่งน่าที่มั่นคงจริงแล้ว จะอาไศรยแต่ความรู้วิชาอย่างเดียวเท่านั้นหาพอไม่ และเพราะเหตุที่มีผู้มักเข้าใจผิดในข้อนี้ จึ่งมีผู้ที่ต้องรับความไม่พอใจอยู่บ้าง แต่ถ้าแม้ผู้อ่านหนังสือนี้ใช้วิจารณะญาณไตร่ตรองดูให้ดีแล้ว หวังใจว่าจะเห็นจริงด้วยตามความเห็นที่ได้แสดงมาข้างบนนี้ และเมื่อเข้าใจแล้วหวังใจว่าจะช่วยกันเพาะความเห็นในทางที่ถูกที่ควรขึ้นบ้าง เชื่อว่าคงจะเปนคุณประโยชน์แก่เราแลท่านทั้งหลาย ผู้มีความมุ่งดีต่อชาติไทยอยู่ด้วยกันทุกคนนั้น เปนแน่แท้ ฯ

(พระบรมนามาภิธัย) *วชิราวุธ ป.ร.* สนามจันทร์
วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗